

Motion till riksdagen

1987/88:Ju3

av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. (c)
med anledning av proposition 1987/88:1 om ändring
i rättegångsbalken (enskilt anspråk vid
förundersökning och rättegång)

Mot.
1987/88
Ju3-4

Inledning

Antalet anmälda våldsbrott har mer än tredubblats under perioden 1950 – 1985. Brottligheten har också blivit grövre. Brottsoffren utsätts ofta för allvarliga skador och hot riktade mot liv och hälsa.

Samhällets insatser har hittills inriktats dels mot att klara upp de anmälda våldsbrotten, dels mot riktade insatser för rehabilitering av gärningsmannen. Brottsoffrens situation har däremot inte ägnats särskild uppmärksamhet. Ofta har omhändertagandet av brottsoffer varit bristfälligt. De drabbade har inte erhållit information om rättegångsprocessen. Frågan om skadestånd till brottsoffer har betraktats som ett enskilt ärende och därmed inte behandlats i anslutning till prövningen av ansvarsfrågan. Rättspraxis inom skadeståndsrätten har därtill utformats så att de belopp som tillerkänns brottsoffer varit låga och ibland närmast symboliska. Till detta kommer att de som ingriper vid brott ofta inte får något erkännande för sin insats.

Det svenska rättsväsendet har av tradition ett starkt folkligt stöd. Människor har haft förtroende för polisens, åklagarens och domstolens verksamhet. Rättssamhället har därmed kunnat uppfylla de enskilda människornas krav på rättstrygghet och rättsskydd. Den ovan berörda utvecklingen har medfört att allmänhetens förtroende börjat vackla.

Polisens insatser

Den ökande våldsbrottligheten ställer krav på insatser från främst polisens sida. De enskilda brottsoffren har självklart krav på att polisen skall utreda och uppdaga brottet. Allmänheten önskar ökade polisinsatser på allmän plats.

Centerpartiet har vid upprepade tillfällen krävt en kraftig förstärkning av polisens resurser. Våra krav har dock inte tillgodosetts. Polisens resurser har därmed inte byggts ut i en sådan omfattning att människors berättigade krav på insatser i våldsbekämpande syfte har kunnat infrias. Detta avspeglas också i att antalet ouppklarade våldsbrott är stort. Endast vartannat våldsbrott klaras upp. Av dessa var dock 25 % s. k. A2-uppklaringar, dvs. brottsutredningen läggs ned med beslutet "brott ej styrkt".

Brottsoffrets möjligheter att få ersättning och skadestånd för de skador

och lidanden som brottet medfört är i dessa fall desamma som när brottet inte kan klaras upp. För den enskilda människan innebär ett "A2-uppklarat" brott att gärningsmannen inte prövas ansvarig för den handling han misstänks för eller att gärningsmannen förblir okänd för offret. Detta är inte tillfredsställande.

Förtroendet för rättsväsendet minskar

Allmänhetens förtroende för de rättsvärdande myndigheterna har under senare år minskat. Detta framgår t. ex. av olika opinionsundersökningar. Andelen människor som anger bristande tilltro till polisens och domstolarnas verksamheter har ökat. Endast 6 av 10 tillfrågade uppgav sig ha fullt förtroende för polisens verksamhet enligt en undersökning från IMU.

Samtidigt är det så att de rättsvärdande myndigheterna är beroende av allmänhetens insatser och hjälp för att kunna fullgöra sina uppgifter. Människors insatser i brottsförebyggande och brottsförhindrande arbete är nödvändiga för att rättssamhället skall kunna försvaras.

Propositionens förslag

Trots den alarmerande situationen, med en årligen ökande våldsbrottslighet, inskränker sig regeringen att i propositionen föreslå vissa förbättringar för brottsoffer endast när det gäller handläggningen av skadeståndsanspråk.

Konkreta förslag till insatser för att möjliggöra en effektiv brottsupplärande verksamhet hos polisen eller för att förbättra omhändertagandet av brottsoffer saknas. Inte heller berör propositionen de särskilda behov av hjälp som de brottsoffer har i det fall brottet inte klaras upp. Förslaget har dessutom utformats så att de förbättrade möjligheterna till handläggning av skadeståndstalan endast omfattar målsäganden.

I dag tvingas ofta såväl polisen som domstolen konstatera att de människor som aktivt bidrar till att brott förhindras eller kan klaras upp inte har rätt till ersättning enligt gällande regler. I propositionen berörs inte detta förhållande.

Centerpartiets förslag

1. Brottsoffrens ställning måste stärkas

Brottsoffer behöver särskilda stödinsatser inte enbart i direkt anslutning till brottstillfället utan ofta under lång tid därefter. Ett övergrepp av den art som en våldshandling innebär är det mest integritetskränkande som en människa kan drabbas av. Många våldsoffer får också varaktiga psykiska men efter dådet.

Samhällets omhändertagande av offret har hittills huvudsakligen inriktats mot att lindra och bota de fysiska skador som brottet medfört.

På många platser i landet har brottsofferjourer växt fram. De organiseras ofta av ideellt arbetande människor som har intresse av att stödja och hjälpa

människor som utsatts för brott. En förutsättning för att jouten skall kunna arbeta effektivt är att samarbetet med polisen fungerar väl.

En fungerande brottsofferjout är ofta ett viktigt komplement till det arbete som polisen bedriver. Jouten kan också underlätta polisens arbete. Polisen bör därför åläggas att informera brottsoffer om joutens verksamhet och också i övrigt stödja brottsofferjouternas verksamhet.

Detta bör ses som en naturlig del av polisens informationer till brottsoffer.

I propositionen aviserar regeringen insatser för att förbättra informationen till brottsoffer när det gäller förundersökning och rättegång. När det gäller behov av information om t. ex. brottsofferjout, kvinnojout m. m. liksom information om möjligheter till vård och socialt omhändertagande avstår regeringen dock från förslag till insatser.

2. Ersättning till brottsoffer

Möjligheterna att få ersättning av samhället för uppkommen skada på grund av brott regleras i 3 och 4 §§ brottsskadelagen (1978:413).

Rätten till skadeersättning för sak- och förmögenhetsskada är begränsad om gärningsmannen inte varit föremål för samhällsinsatser enligt 3 § punkterna 1-5. Först när den skadelidandes möjligheter att försörja sig väsentligt försämrats på grund av skadan har den enskilde rätt till ersättning. Många brottsoffer har därför stora svårigheter att få ersättning för de skador som brottet åsamkar dem.

I syfte att vidga möjligheterna till ersättning för brottsoffer yrkade centerpartiet i motion 1985/86:Ju614 att brottsskadelagen skulle ses över. Den dåvarande justitieministern tog därefter initiativ till en översyn i enlighet med våra krav.

Förslaget i propositionen syftar till att stärka brottsoffrens rättigheter när det gäller ersättning och skadestånd. Som vi ovan anført omfattar förslaget endast de fall där brottet klaras upp. Den rättsliga regleringen för rätt till ersättning förändras därmed inte för flertalet brottsoffer. En förändring härvidlag förutsätter att brottsskadelagens tillämpningsområde vidgas så som centerpartiet föreslagit.

Frågan om en översyn av brottsskadelagen har därmed en nära anknytning till vad i propositionen anføres om en förstärkning av brottsoffrens rättigheter.

Riksdagen bör därför besluta att begära en översyn av brottsskadelagen att presenteras riksdagen under innevarande riksmöte.

3. Stöd till människor som ingriper för att hindra brott

Självklart skall de som ingriper för att hindra brott inte förorsakas utgifter för detta. Ersättningsreglerna för de skador som ingriparen åsamkas skall vara så avpassade att de täcker utgifterna. Så är inte fallet i dag.

Möjligheterna till ersättning för den som ingriper begränsas huvudsakligen till de privata försäkringar han/hon har. I vissa särskilda fall har dock

rättsväsendet möjligheter att ersätta uppkommen skada av fondmedel eller i annan särskild ordning.

Mot. 1987/88
Ju3

Centerpartiet har i motion 1986/87: Ju808 föreslagit att brottsskadelagens tillämpningsområde vidgas att omfatta ersättning också till de som ingriper för att hindra brott.

Samhället har en skyldighet att tillse att den som ingriper har samma möjligheter till ersättning som brottsoffret har. Om brottsskadelagen ändras så som centerpartiet föreslår möjliggörs detta.

Vi anser således inte att propositionen i de avseenden vi berört är tillfredsställande.

Hemställan

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställs

1. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om polisens informationskyldighet när det gäller brottsofferjourer/kvinnojourer m. m.,
2. att riksdagen beslutar av regeringen begära förslag till en översyn av brottsskadelagen (1978:413) att föreläggas riksdagen för ställningstagande under innevarande riksmöte.

Stockholm den 22 oktober 1987

Bertil Fiskesjö (c)

Martin Olsson (c)

Ingbrüt Irhammar (c)

Bengt Kindbom (c)

Kersti Johansson (c)

Gunilla André (c)

Elving Andersson (c)

Marianne Karlsson (c)

Britta Hammarbacken (c)